

Onderzoek schetst eerste contouren van een goede werkplekleeromgeving

EINDHOVEN - De toekomstige leraar basisonderwijs zal zijn opleiding steeds meer ontvangen in een weidse 'werkplekleeromgeving', die veel meer omvat dan het pabo-curriculum en de stageplek. Maar hoe zo'n werkplekleeromgeving er precies uit moet zien, is nog nauwelijks bekend. Onderwijskundige Jeannette Geldens onderzocht daarom de kwaliteitskenmerken voor werkplekleeromgevingen die het leren onderwijzen van aanstaande leraren kunnen bevorderen. Ze is deze week gepromoveerd aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen.

Geldens schetst de ontwikkeling die zich de laatste tijd (ook) in Nederland heeft voorgedaan: "Voorheen kregen aanstaande leraren vanuit een leerplan gestuurde stageopdrachten. Daaruit bleek een beperkte koppeling tussen theorie en praktijk. De laatste jaren komt steeds meer de nadruk te liggen op samen opleiden. De aanstaande leraar heeft meer en meer een eigen verantwoordelijkheid en maakt vaker ook deel uit van het schoolteam. In Nederland zie je nu een grote diversiteit onder namen als 'opleiden in school', 'opleidingsscholen' en 'academische basisscholen'. Maar van een samenhangend beeld van wat een werkplekleeromgeving zou moeten zijn, was het nog niet gekomen."

Scenario's

Jeannette Geldens schetst om te beginnen wat ze onder een werkplekleeromgeving verstaat: "Bij een werkplekleeromgeving heb ik het over de basisschool en de hogeschool die samen met en voor de aanstaande leraar een leer- en werkomgeving inrichten; het gaat dan dus om drie partners."

Die drie partners heeft ze over een tijdsbestek van vier jaar op twee werkplekleeromgevingen bevraagd op wat er allemaal bij zo'n werkplekleeromgeving komt kijken en wat de kenmerken zijn. "Als je kijkt naar de praktijk, moet er in ieder geval een op de aanstaande leraar afgestemd onderwijsaanbod, een emotioneel veilig en uitdagend en stimulerend leerklimaat en professionaliteit zijn binnen de werkplekleeromgeving. Tevens moet er aan bepaalde condities worden voldaan, en er moet sprake zijn van kwalitatief goede begeleiding, kwaliteitszorg en een herkenbare gerichtheid op het uiteindelijke doel en tevens opbrengst van de werkplekleeromgeving de startbekwaamheid."

Binnen die zeven componenten onderscheidde Geldens 19 kenmerken. Geldens: "Het is mogelijk deze 19 kenmerken te plaatsen in drie scenario's die we onderscheiden bij het vormgeven van werkplekleeromgevingen binnen de partnerschappen:

Scenario 1. De partnerschool is 'leverancier van stageplaatsen'; er is geen intentie een grote rol te gaan spelen in samen opleiden.

Scenario 2. De partnerschool is 'mede-opleider'; de school stelt een opleider in school aan die verantwoordelijk is voor onder meer de begeleiding van de aanstaande en zittende leraren.

Scenario 3. De partnerschool en hogeschool zijn 'partners in leren'; dit scenario is gebaseerd op een breed gedeelde visie op leren, onderwijzen en begeleiding. De ontwikkeling van de aanstaande en van de zittende leraren is onderling gekoppeld en gerelateerd aan schoolontwikkeling waarbij de scheiding tussen theorie en praktijk is overbrugd met behulp van wat wij noemen ontwikkelingsbegeleidend onderzoek. Dit scenario gaat richting 'academische basisschool', waarin de schoolontwikkeling belangrijk is en met behulp van onderzoek die ontwikkeling systematisch geborgd wordt.

Bij de eerste werkplekleeromgeving die Jeannette Geldens onderzocht, vijf jaar geleden, trof ze aanvankelijk weliswaar nog veel aspecten van een stageschool aan, maar alle betrokkenen wilden in ieder geval verder dan scenario 1. Twee jaar later bestudeerde ze een werkplekleeromgeving die al steeds meer vormen kreeg van een volwaardig scenario 2.

Over hoeveel scholen er inmiddels in elk scenario zitten, valt volgens Geldens nu nog weinig te zeggen. Wel signaleert ze dat veel scholen zich willen ontwikkelen in de richting van 'part-

ners in leren' waarbij ze relateert: "Voor mij is het niet nodig dat er allemaal scenario 3 scholen komen. Het gaat er altijd om hoe scholen zelf het leren van alle betrokkenen binnen die werkplekleeromgeving vorm willen en kunnen geven."

En als echte wetenschapper beperkt ze zich verder tot signaleren en concluderen op basis van haar onderzoeksresultaten. Zo heeft ze van alle kenmerken, op basis van de aanduidingen van de deelnemers aan beide werkplekleeromgevingen, er vier betiteld als 'krachtig'. Het gaat dan om een doorgaande lijn in de ontwikkeling van de aanstaande leraar, om het maken van samenwerkingsafspraken tussen de partners, om mentoring en coaching, en om de gerichtheid op het verwerven van de bekwaamheden door de aanstaande leraar.

Mentoring

Jeannette Geldens heeft speciale aandacht besteed aan mentoring. "In een deelonderzoek heb ik mentoring beschreven. Eerst heb ik, zoals van elk kenmerk, een beschrijving gegeven van wat ik eronder versta. Mentoring is dan de begeleiding van de aanstaande leraar door de leraar van de basisschool. De kern van mentoring komt expliciet tot uitdrukking in de mentoringsgesprekken. Daarom heb ik heel specifiek naar een aantal mentoringsgesprekken gekeken en de kwaliteit van die gesprekken in beeld gebracht: waar gaan ze over, hoe verlopen ze, initiatiefname, duur, kernactiviteiten. Daaruit bleek dat de mentor ontzettend veel invloed heeft op het leren onderwijzen van de aanstaande leraar, en niet alleen als rolmodel. Maar volgens mijn onderzoek is er zeker nog aandacht nodig om kwalitatief goede mentoringsgesprekken te realiseren."

Geldens wijst in dat verband ook op de mogelijke fricties die er in de opleidings situatie kunnen ontstaan. "De afstemming tussen wat de aanstaande leraar zelf moet leren en wat en hoe hij de kinderen moet (helpen bij hun) leren is heel belangrijk. Naarmate de aanstaande leraar binnen de school en de schoolontwikkeling volop participeert als een collega is het moeilijker tegelijkertijd ook zijn eigen ont-

wikkeling in de gaten te houden. Die match is natuurlijk cruciaal. Daarom is mentoring als een krachtig kenmerk genoemd. Maar het blijkt tegelijk ook een kwetsbaar kenmerk."

Aanbevelingen

Uiteindelijk komt Jeannette Geldens in haar onderzoek tot vier expliciete aanbevelingen. De eerste getuigt van enige bescheidenheid: ze beveelt aan om in vervolgonderzoek na te gaan of ook andere dan de door haar onderzochte werkplekleeromgevingen met behulp van het nu geschetste kader in beeld kunnen worden gebracht.

De tweede aanbeveling is ambitieuzer: het door haar ontwikkelde 'conceptueel analytisch kader' zou in de praktijk kunnen fungeren als kwaliteitsinstrument voor bestaande en nieuw in te richten werkplekleeromgevingen. "We bevelen aan dat landelijke pedagogische centra of aan lerarenopleidingen verbonden lectoraten een dergelijke uitwerking op zich nemen en deze beschikbaar stellen voor de praktijk."

De derde aanbeveling betreft de mentoren. Geldens wil die 'specifiek professionaliseren voor hun taak van mentor binnen de nieuwe vormen van samen opleiden. Als het aan mij ligt zou daarmee al begonnen moeten worden op de lerarenopleiding.'

Ten slotte concludeert Jeannette Geldens dat het onderzoek enerzijds duidelijk maakt dat het samen opleiden een omvangrijke innovatie is en dat de implementatie complex is, maar dat het tevens laat zien dat deze innovatie haalbaar is en dat ze voor het leren onderwijzen enkele aanwijsbaar krachtige kenmerken bezit. En dan volgt: "Daarom bevelen we aan op deze weg van 'samen opleiden' voort te gaan."

Geldens, J. J. M. (2007). *Leren onderwijzen in een werkplekleeromgeving*. Een meervoudige casestudy naar kenmerken van krachtige werkplekleeromgevingen voor aanstaande leraren basisonderwijs (Proefschrift Radbouduniversiteit Nijmegen). Helmond: Kempellectoraat, Hogeschool de Kempel.

E-mail: lectoraat@kempel.nl